

ressenyes)

Sebastià SERRA;
Elisabeth RIPOLL (eds.)

Identitats nacionals i nacionalismes a l'Estat espanyol a l'època contemporània.

Palma: Universitat de les Illes Balears;
Conselleria de Cultura, Participació i Esports; Institut d'Estudis Balearics, 2019.

L'obra és l'aplec de les ponències i intervencions que va haver-hi al quart congrés de Galeusca Història. En aquesta ocasió, el simposi se celebrà a l'illa de Mallorca, a Palma, els dies 5 i 7 de juliol de 2017, i fou molt fructífer i participatiu, ja que s'hi presentaren 36 ponències, cosa que fa que el volum publicat arribi a les 525 pàgines de text.

Les trobades Galeusca Història s'iniciaren el 2010 a Barcelona, per tal que existís un contacte regular entre els historiadors de les terres de parla catalana, d'Euskadi i de Galiza. D'aquí l'acrònim *Galeusca*, que és la suma de les primeres lletres de les tres nacions. Des de fa un segle el terme ja s'utilitzava en l'àmbit polític (on va néixer), però més modernament va passar a l'àmbit literari (amb trobades regulars d'escriptors en català, basc i gallec) i, ja en el nou segle, també s'estengué a l'àmbit historiogràfic. Aquestes reunions d'historiadors partiren de la necessitat de comparar les trajectòries històriques i els moviments de reivindicació nacional respectius (en allò que tenen en comú i en allò que tenen de diferent) i compartir les noves aportacions que es produïssin. El 2012 se celebraren a Bilbao i el 2015 a la Universitat de la Corunya.

En aquesta reunió de Palma, la majoria dels treballs presentats van ser d'historiadors dels territoris catalans, amb una participació destacada d'estudiosos de les Balears, cosa natural per raons de proximitat. Però també hi trobem interessants aportacions, sobretot visions de síntesi, de bascos i gallecs, com les d'Unai Belaustegi (republicans i nacionalisme al País Basc de 1968 a 1923), Mikel Sorauren (el moviment nacional a Euskal Herria) o Justo Beramendi (sobre el nacionalisme gallec). Així mateix, hi ha una intervenció referida al «Galeusca polític» de Xosé Estévez. Però l'únic estudi comparatiu que té presents tots tres blocs nacionals és el de Fermí Rubiralta, referit al nou nacionalisme radical del 1959-1973. Sí que hi ha també altres treballs comparatius, però de dues realitats nacionals, com el de Joseba Agirreazkuenaga sobre la relació del catalanisme i el basquisme a les primeres dècades del segle xx, o el de Martí Serra sobre l'esquerra abertzale i l'esquerra nacionalista mallorquina d'ençà del 1976.

Pel que fa als referits a la realitat catalana, hi ha un bloc molt important d'escrits que tenen present el conjunt de Països Catalans, com els de Sebastià Serra (sobre l'associacionisme), Rafael Puigserver (premsa local i de proximitat), Elisabeth Ripoll (associacionisme i emigració exterior), Bartomeu Canyelles (plataformes musicals) o Antoni Marimon (la construcció dels Països Catalans des de Mallorca, del 1860 al 1936). D'altres es refereixen a un territori concret, ja sigui la realitat illenca, com els d'Arnau Company (intents autonòmics durant la Segona República) o Damià Pons (la cultura a la dècada dels seixanta), o bé el Principat, com ara la proposta d'interpretació de Jordi Casassas sobre la qüestió identitària durant el 1900-1939 o la ponència de Josep M. Figueres sobre el debat periodístic de l'ús del català durant l'etapa republicana.

Així mateix, altres col·laboradors analitzen la relació amb el moviment obrer, com Uxío-Breogán Diéguez (obrerisme i qüestió nacional el 1972) o Teresa Abelló (l'antiestatisme obrer); també estudien les relacions internacionals, com fa Giovanni C. Cattini amb l'impacte del cas irlandès en el catalanisme, o donen notícia d'inèdits rellevants com Xavier Ferré amb l'obra *L'Estat Català* (1947) d'Antoni Rovira i Virgili, que considera el seu testament polític.

Finalment, cal remarcar la participació continuada, des de l'inici, de tot un grup d'historiadors, presents també en aquesta trobada mallorquina, que són els que han fet possible la celebració del Galeusca Història durant tots aquests anys: Joseba Agirreazkuenaga, Jordi Casassas, Uxío-Breogán Diéguez, Sebastià Serra, Giovanni C. Cattini i Justo Beramendi.

**Agustí AGRAMUNT
BAYERRI**

**La modernització
de la xarxa viària
al Camp de
Tarragona
(1774-1870)**

Tarragona: Arola Editors,
2019, 280 p.

La recerca d'Agramunt permet plantejar que la «modernització» de la infraestructura viària al Camp —en connexió amb la portuària i ferroviària— fou geopolítica. Concretament, un procés d'uniformització territorial endegat d'ençà dels primers estudis del reformisme despòtic borbònic en el marc de la divisió territorial en corregiments (p. 37-44) i culminat amb el bastiment de l'Estat espanyol liberal amb la divisió provincial. L'anàlisi econòmicogeogràfica sistemàtica de la investigació aporta les etapes jerarquitzades de formació d'una xarxa de carreteres de rang diversificat amb el suport municipal i de la Diputació de Tarragona, vehiculat per la Junta de Carreteres de Catalunya.

La primera part del volum posa les bases de la transició entre una micropolítica territorial amb els projectes de primeres carreteres —quan encara no existia una unitat de criteri administratiu— i una altra de macropolítica pensada i organitzada des de l'Estat en construcció (p. 205-214). El segon capítol esdevé fonamental per copsar l'estratègia del model radial peninsular, en què les comarques del Camp van ser un espai que comptava amb una destacada dinàmica econòmica agroexportadora (Reus i port de Tarragona). És llavors que s'expliciten els interessos de les elits comercials i industrials —polaritzats per l'hegemonia econòmica de Barcelona i la seva política de racionalització urbanística— en les demandes de la xarxa viària vers l'Estat. Les vindicacions de diputats provincials vers l'adequació de la política d'arbitris estatal, orientada al finançament del nucli de comunicacions, i els criteris de rang i prioritats de construcció de camins veïnals i de carreteres de primer ordre explicitaven unes demandes «perifèriques» amb poques garanties de recepció. La vinculació d'interessos econòmics de les elits del Camp i interessos (polítics) d'ordenació territorial estatal racionalitza la projecció al present de les conseqüències crítiques d'una planificació centralitzada d'infraestructures de comunicació.

XAVIER FERRÉ. Historiador

**Enric PUJOL i
CASADEMONT**

**Figueres, la Gernika
catalana**

**Els bombardeigs de
Figueres durant la
Guerra Civil (1938-1939)**

El Papiol: Editorial Efadós, 2019.
143 p.

Cada vegada coneixem millor els bombardeigs de l'aviació feixista sobre les ciutats catalanes i les seves conseqüències, gràcies a recerques locals com la que es reflecteix en aquest llibre d'Enric Pujol. El volum és resultat d'un projecte col·lectiu d'investigació que ha fet èmfasi en la transferència a la societat dels resultats de la recerca en formats diversos: exposició, DVD i articles, tal com s'explica en la introducció.

Al llarg del llibre podem resseguir els bombardeigs aeris que patí la ciutat de Figueres per part de l'aviació legionària italiana i la Legió Còndor alemanya entre el 20 de gener de 1938 i el 7 de febrer de 1939. Especialment intensos foren els bombardeigs dels mesos de gener i febrer de 1939, quan la ciutat que havia esdevingut capital republicana i era lloc de pas obligat de la corrua de gent, civils i militars, que marxaven cap a França.

Al capítol 2, l'autor fa un seguiment detallat dels bombardeigs i de les seves conseqüències (morts, ferits, destrosses d'edificis...) combinant les fonts documentals i els testimoniatges, la qual cosa permet aprofundir en la comprensió de com els van viure els habitants de la ciutat. En aquest sentit és especialment interessant el capítol 3, que gira al voltant de la memòria dels bombardeigs i que es fonamenta en els testimonis escrits i orals dels que hi eren. Aquesta és una de les grans aportacions del llibre.

En el capítol 4 Pujol raona que Figueres pot ser qualificada de la «Gernika catalana» pel grau de destrucció que patí la ciutat: més de 500 edificis destruïts, prop de 400 morts i 400 ferits. Precisament, el llibre es clou amb uns annexos on trobem la relació de les víctimes mortals conegudes i dels emplaçaments urbans afectats per les bombes. Una obra, doncs, altament recomanable.

RAMON ARNABAT. ISOCAC-URV i IEP